

הוועד הוועד הוועד

א. המינוח

בשלוש ישיבות של הוועד נסקרה העבודה בוועדות המקצועיות ונדונו מונחי הכימיה האי-אורגנית, הזואולוגיה (שמות יונקי הנכר), היציקה ונורות הבניין – לפני הבאתם לאישור האקדמיה.

ואלה הוועדות שפעלו בשנת תשל"א:

בירושלים:

1. פסיכולוגיה – הוועדה דנה בשש ישיבות על מונחי הפרק "הלמידה, הזכירה, השכיחה והדמיון".

חברי הוועדה: הא' ש' אברמסון (מטעם האקדמיה), הגב' ג' אורתור ו' פלום והא' אורמיאן, צ' גרינבאום, א' מינקוביץ וא' קובובי. המזכירה: הגב' ש' בהט.

2. רפואה – בשלוש ישיבות סיימה הוועדה את דיוניה בפרק הפתולוגיה. נשלח חזר ונתקבלו הערות, שיידונו בקריאה שנייה בשנת תשל"ב.

חברי הוועדה: הא' א"א אורבך, מ"ה בן-שמאי, א"ש רוזנטל – מטעם האקדמיה, ומן הרופאים: ה' אונגר, א' זלוטניק, מ' וולמן, א' רוזנמן.

הוחל בדיון על מונחי הרפואה הפנימית, ונתקיימו שלוש ישיבות. בפרק זה משתתפים מטעם הרופאים: הא' ח' בראון, א"מ כהן, א' רוזנמן ומ' רחמילביץ. חברי האקדמיה כנ"ל.

3. כימיה – אושרו כללי הנומנקלטורה של הכימיה האי-אורגנית. בשבע ישיבות המשיכה הוועדה לדון בכללי הנומנקלטורה של הכימיה האורגנית עפ"י היסודות שהניח האיגוד הבין-לאומי לכימיה עיונית ושימושית (IUPAC).

חברי הוועדה: א' גלזר, י' יזול, א' טריינין, א' מאיר, מ' מדן, י' ליבוביץ, י' קלוגאי, צ' רפפורט, ע' שטייניץ וש' שראל. המזכירה: הגב' ש' בהט.

4. תורת הספרות – הוכנה הכרטסת במונחי תורת הספרות והא' ברוידא ופליישר קיבלו עליהם להכינה לדיון בוועדה. הוועדה תכנס לעבודתה הסדירה בשנת תשל"ב.

בתל-אביב:

5. עיבוד נתונים – חבריה: האדונים ע' איתן, ב' הראלי, א' כשר, מ"צ קדרי, צ' ריזל, פ' שטיין. המזכירה הגב' נורית רייך.

ב-6 ישיבות נדונו בקריאה שנייה מן המילון של IFIP-ICC הפרקים V-M (סוף המילון), ופרקים אלו נשלחו בהודעת סיכום.

6. קשר ואלקטרוניקה – חבריה: האדונים ע' איתן, ש' גוטצייט, ד' דגני, ח' דקל, י' לנה, ש' מלצר, ש' סמילר. המזכירה הגב' נורית רייך.

היו 7 ישיבות. נגמרה הקריאה השנייה בחזר, שכלל רשימה ראשונה של מונחים בעלי עניין לשוני מתרגום המילון למונחי קשר רדיו, הוא מילון 60 של הוועדה האלקטרוטכנית הבין-לאומית. שאר המונחים בעלי עניין לשוני ממילון זה, שעמדו לבוא בחזר שני, נדונו בקריאה ראשונה, וחזר זה נשלח.

7. זואולוגיה – חבריה: האדונים ע' איתן, מ' דור, י"ל ורנר, א"ל פאיאנס, י' רצהבי, א' שולוב, א' שלונסקי. האדונים א' בן-טוביה, ש' זוארץ, ל' פישלזון השתתפו בישיבה אחת. מזכירתה הגב' נורית רייך.

- ב-4 ישיבות נדונו: 1. רשימת יונקי הנכר וזוחלי הנכר בקריאה אחרונה, והרשימה אושרה במליאה; 2. רשימת עופות הנכר נשלחה בחוזר, נדונה בקריאה שנייה ונשלחה בהודעת סיכום; 3. רשימה של דגים, עופות וזוחלים, שנוספו ברשימת בעלי החיים של ארץ ישראל, בקריאה ראשונה.
8. הוועדה למונחי המטאורולוגיה סיימה את עבודתה. המילון יצא לאור.
9. הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה – לא היו ישיבות.
- חברי הוועדה: הא' ד' אביר, ש' אירמאי, ע' איתן, יאיר בורלא, מ' גלברט, י' עמי, מ' פלג, ב' פלדשטיין, א' קריב. המזכיר: א' אסטרמן.
10. וועדת האישורים למונחי הטכניקה – ב-2 ישיבות נדונו הערות להודעת הסיכום במונחי גלים וזרמים בים. חברי הוועדה: הא' ש' אירמאי, ע' איתן, א' קריב. המזכירים: א' אסטרמן ויוסף בן-נון.
11. גיאודזיה (כ-800 מונחים) – לא היו ישיבות.
- הא' ל' שטוך וב' שמוטר ערכו את כל המילון מחדש, והוא יימסר בקרוב לאישור לאקדמיה.
12. ימאות – מילון למונחי הנווטות (כ-350 מונחים) – לא היו ישיבות. הפרק ניווט אלקטרוני הוגה ע"י הא' ע' קלמפרר וי' לָנָה. תפורסם הודעת סיכום.
13. יציקה (234 מונחים) – פורסמה הודעת סיכום והמונחים המסופקים נדונו בוועד המינוח של האקדמיה המילון נמסר לדפוס.
14. הידרולוגיה (567 מונחים) – נגמרה הדפסת המילון.
15. שרטוט (כ-340 מונחים) – ב-8 ישיבות נדונו ההערות לחוזר. הודעת הסיכום נערכה לפרסום. חברי הוועדה: ע' איתן, יוסף בן-נון, ר' הימן, א' טהאו, פ' יואלי, מ' פלג, ג' פרידמן. המזכיר: א' אסטרמן.
16. עיבוד מים – לא היו ישיבות. הרשימה תושלם ע"י המזכירות ותועמד לדין מחדש.
17. בנייה – א. מונחי נגרות הבניין (258 מונחים) – המונחים הצריכים הכרעה נדונו בוועד המינוח ובמליאת האקדמיה. המילון נמסר לדפוס והופיע בתשרי תשל"ב.
18. בנייה – ב. עבודות גימור בבניין – ב-9 ישיבות נגמרה קריאה א' בהצעה לפרק מונחי ריצוף. פורסם חוזר (80 מונחים). נתקבלו הערות. הוכן מצע לפרק ציפוי קירות והוא נדון בחלקו ב-6 ישיבות. חברי הוועדה: הא' מ' דיאמנט, מ' הימן, י' קאופמן, ב' קפלן, א' קריב. המזכיר: א' אסטרמן.
19. בנייה – ג. מונחי המדרגות (פרק מהמילון "מונחי גוף הבניין") – נערכת לדין בוועדה.
20. הנדסת דרכים – א. מונחי התעבורה – המזכירות מטפלת בהכנת הודעת סיכום (כ-770 מונחים). ב. בניית דרכים – לא היו ישיבות.
21. פסיקה – ב-8 ישיבות נדונו ההערות על תוצאות קריאה א' בפרק מכניקה (כ-400 מונחים) – הודעת סיכום תפורסם בקרוב. חברי הוועדה: הא' ש' אירמאי, ע' אסטרמן, ד' יצחקי, י' לרמן, מ' מיקם, ב' פֶּרֶת, ז' נצר. המזכיר: י' בן-נון.
22. חקר עבודה (כ-370 מונחים) – עריכת ההסברים למונחים קרובה לגמר. המילון עומד להימסר לדפוס.
23. תכנון ערים ומרחבים – לא היו ישיבות.
24. מכונות – פרק משאבות (כ-200 מונחים) – נגמרה קריאה א'. היו 3 ישיבות של הוועדה מטעם האקדמיה וישיבה אחת של הוועדה המקצועית המכינה. חברי הוועדה המכינה: אנשי המקצוע הא': ד' אדלר, ד' ברוך, י' אורי, ח' אילברג, ז' גיר, ש' פרומוביץ. חברי הוועדה מטעם האקדמיה: הא' א' קריב, י' אורי, י' בן-נון. המזכיר: י' בן-נון.

25. ציוד לעבודות עסר ולמחצבות (חלק א' מהמילון למונחי ציוד לבנייה) – ב"ג ישיבות נדון חלקו של המצע. חברי הוועדה המכינה הם הא': ד' אייזנברג, מ' הוד, ג' מנור, ש עציון, מ' פלג, י' רק. המזכיר: י' בן-גון.
26. מונחי עיבוד מכני – א. מונחי יסוד בעיבוד שבבי – תרגום מהמילון הבין-לאומי של C.I.R.P. (193 מונחים). הוא נדון ב"ג 6 ישיבות. חברי הוועדה המקצועית המכינה הם הא': א' לגץ, מ' פרידמן, מ' קאט. המזכיר: י' בן-גון.
27. גלים וזרמים בים (כ"ג 240 מונחים) – ב"ג 2 ישיבות דנה ועדת האישרים בהצעות התיקון למונחים ותיאומם עם מונחי הגיאוגרפיה, ההידרולוגיה, המטאורולוגיה והימאות (ר' מס' 10 לעיל). לאחר שהחומר נערך עריכה סופית תוך התייעצות עם פרופ' ש' אירמאי, נשלחה לחברי האקדמיה הודעת סיכום מתוקנת.

ב. הזכרונות

הוועדה לשאלות דקדוק שימושיות:

1. הפלג לעניינים שיטתיים.
- בשתי ישיבות סיימה הוועדה את הדיון בכללי הצירי.
2. הפלג לעניינים שוטפים.
- היו שלוש ישיבות, ובהן נובשו ההצעות בעיקר בדבר השמות במשקל פעלן ופעיל.
- חברי הוועדה (על שני פלגיה) היו האדונים: י' בלאו (י"ר), ז' בן-חיים, נ' ברגרין, מ' מדן, א' מירסקי, י' שבטיאל.

הוועדה לתקנת הלשון:

היו שתי ישיבות בעניין השימוש הדקדוקי של צירופים מספריים, ונוסחו הכללים, שהוועדה המליצה להביאם לאישור המליאה.

בשתי ישיבות אחרות דנה הוועדה על מונחים הקשורים בחוק ה"אומבודסמן". חברי הוועדה היו האדונים בלאו (י"ר), ברגרין, ברוידא, מיזלש, רבין, שלי.

הוועדה לתעתיק:

לאחר אישור כללי התעתיק במליאה זומנה ישיבה עם העיתונאים להתייעצות בעניין התעתיק של תנועת e.

הוועדה לכתיב:

נמשכו הדיונים של בא-כוח הוועדה (הא' מדן) עם המזכירות הפדגוגית של משרד החינוך בדבר החלת כללי הכתיב בהוראה על שלביה השונים ובספרי הלימוד.

ג. המילון ההיסטורי ללשון העברית*

במדור הספרות העתיקה נמשכה העבודה ברישום הערכים של היצירות שנתחברו בתקופות ג-ד (200 לפני סה"ג-300 לסה"ג) ונשלמו כ"ג 80 אחוז מתוכן.

נערך אומדן של מספר התיבות העבריות שביצירות הרשומות ב"ספר המקורות" בתוקפו ה-1 (300-1000 לסה"ג) ונתברר שיש בהן כ"ג 5,000,000 תיבות. נערכה הצעה, שלפיה יעובדו במילון יצירות שבהן 2,500,000 תיבות במיצי קונקורדנציני מלא, ומשאר החומר יעובד מכתר

* עי' גם זיכרון הדברים מישיבת מועצת מערכת המילון, עמ' 89-95.

בן מיליון נוסף; ובסך הכול 3,500,000 תיבות. ההצעה נמצאת בדיון במועצת מערכת המילון. הוחל בעבודה בהכנת ספר בן-סירא (טקסט, קונקורדנציה ורשימות לקסיקולוגיות) לדפוס במישרין מן המחשב, ויש לקוות שהספר יצא לאור עוד בשנת תשל"ב. במדור הספרות החדשה (למן שנת 1750) נסתיים עיבודם של 44 חיבורים מחיבוריהם של 15 סופרים, והופקו קונקורדנציות ורשימות לקסיקולוגיות, המכילות 618,265 מובאות. העבודה מתרכזת כיום בעיבוד אוצר המלים שבספרי המדע, שנדפסו בשנים 1750-1880, ובספרות היפה של השנים 1880-1920.

ד. הפרסומים

יצאו:

"לשוננו", כתב עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה, כרך ל"ה, 4 חוברות בעריכת י' קוטשר; מזכיר המערכת: מ' מדן.

"לשוננו לעם", קונטרסים עממיים לענייני הלשון העברית בעריכת ע' איתן ומ' מדן, מחזור כ"ב (קונטרסים ר"א-ר"כ). בכללם: מתיקוני ביאליק בניקוד ספר האגדה מאת י' אבינרי; העגבנייה ומה שעוללו לה שמותיה מאת ר' סיוון; דרכי לשוננו, דובריה וסופריה (א') מאת צ' שארפשטיין; אמרות מנדלי מו"ס מאת ש' תודר.

בסדרת המילונים המקצועיים:

מילון למונחי ההידרולוגיה,

מילון למונחי המטאורולוגיה,

מילון למונחי גרות הבניין.

נמסרו להדפסה:

מילון למונחי היציקה,

מילון למונחי גלים וזרמים בים.

מישיבת מועצת המערכת של המילון ההיסטורי

ביום כ"ט באדר תשל"א בשעה 8.30 בבית האקדמיה.

השתתפו האדונים: אורבך, בלאו, בן-חיים (ראש המערכת), י' ייבין, מדין (מוזכיר המועצה), מירקין, מלמד, סדן (יו"ר המועצה), רבין, קוטשר. הא' שירמן בחו"ל.

הא' בן-חיים: לפני שאתחיל בסקירה אבקש להעיר, שבסעיף "שונות" יובא עניין בחירת מועצה חדשה, כיוון שזו תקופת כהונתה מסתיימת בתמוז שנה זו. והרי הסקירה:

אני מבקש לסקור בדרך קצרה ביותר את שנעשה במפעל המילון ההיסטורי למן הישיבה האחרונה של המועצה ביום כ"ה בניסן תשל"ל. בהודמנות זו רואה אני להתנצל על שלא ביקשנו מן המועצה שתתכנס קודם להיום והטעם הוא שהעניינים שאני מביא לפניכם היום לא בשלו לדיון במועצה עד לזמן האחרון ממש.

הישיבה האחרונה הייתה מוקדשת לליבון הבעיות שייסוד המדור השני, כלומר לעברית החדשה (שמ"1750 ואילך), גרמן, ובה הוחלט: א) לחצות את התקופה לצורך הכנת החומר עד 1880 בקירוב ומ"1880 ועד ימינו, ולרכו את העבודה במחצית השנייה כדי להתקרב ביותר גם לצורכי השעה באיסוף החומר; ב) להכין רשימת מקורות נבחרים, כמובן בעיקר על פי בוחני הלשון והסגנון, שתשמש יסוד לדיון במועצה, מה מהם ישמש יסוד לכינוס המובאות וכיצד. ואשר לנקודה ב' הסכימה המועצה לרעיון, שתימסר הכנת רשימת יסוד למומחה בספרות של אותה תקופה לאחר שיכיר את צורכי מפעלנו, וכי מוטב אפילו לשלם בעד הכנה זו מלהטיל הכנת הרשימה על עובדים מדעיים במפעל, שכל זמנם צריך להיות נתון לעיבוד המקורות עצמם. ההחלטה הראשונה לא התקיימה לקיימה. חוץ מן המקורות שכבר היו בעיבוד קודם לכן, כל חומר חדש נלקח מן התקופה שמן 1880 ואילך. כדי לרכו את העבודה יותר חילקנו גם את התקופה הזאת למ"1880 ועד גמר מלחמת העולם הראשונה, ובה מדור זה מתרכז עתה, וגם רשימת המקורות נעשית בתחומה.

אשר להחלטה השנייה, לצערנו אין ההתקדמות כמו שהיינו רוצים שתהיה. הצלחנו – בעזרתו של פרופ' סדן – לעניין את ד"ר גרשון שקד בדבר, הוא למד את צורכי מפעלנו ויש לו עניין בדבר, הוא עוסק בכך, אבל אין לנו שליטה עליו והוא עוסק בכך כמידת הזמן הפנוי אשר לו. נוכחנו שוב, כי רק בעבודה הנעשית בתוך כתלי המפעל יש לנו יכולת לקבוע מועדים ולקיימם בדיוק או בקירוב כסדרם. לפי שעה איננו סובלים מכך, כיוון שיש בידנו רשימה ניכרת של מקורות שעיודם הכרחי לכל הדעות. יש מספר בעיות שאנו מתחבטים בהן מזמן מראשית המפעל, אבל פתרון במדור זה הכרחי ביותר ובקרב. והבעיה העיקרית היא, כיצד לתפוס בצורה מיכאנית כלומר ע"י המחשב "צירופי מלים" הנקראים ניבים, שבצירופיהם ישמשו ערכי המילון. עד כה ערכי המילון הם אצלנו המלים הנפרדות. אין זו הבעיה העומדת לדיון עתה במועצה, רק אזכיר כי מכינים תוכניות למיון העדויות שבתוך הערך על פי שני בחנים: 1) התיבה הסמוכה לערך אחריו; 2) התיבה הסמוכה לערך לפניו; 3) וכן מיון הערך בסדר הפוך של אותיותיו. וכל אלה צריכים להביא אותנו ליכולת ניפוי מכאני של ערכים שיש בהם שפע גדול של מובאות.

לא אמנה את המקורות הנתונים בעיבוד לפי שלבי העיבוד השונים, אך אציין שבישיבת המועצה ביום כ"ה בניסן תשל"ל, בסקירה על העבודה במדור של הספרות החדשה, נמסר על גמר עיבודם של שבעה מקורות ובהם 122.860 מלים ועל תחילת עיבודם של ארבעה מקורות נוספים ובהם 218.560 – ס"ה 341.420 מלים. היום מצב העבודה במדור זה כדל קמן: נשלם

עיבודם של 9 מקורות ובהם 215.720 מלים; הולך ונשלם עיבודם של 2 מקורות נוספים ובהם 111.280 מלים; הוחל בעיבודם של 8 מקורות נוספים ובהם כ-238.500 מלים – ס"ה 565.500 מלים. אשר למדור א' הושלם כינוס החומר מכל הטקסטים, וכל המדור עוסק ברישום הערכים. עד עתה נרשמו בערך 60% של הערכים, ז"א מתוך 800.000 מובאות בערך. בתחום המדור הזה נעשתה הכנת ספר בן-סירא, טקסט וקונקורדנציות לדפוס ישר מן המחשב. ההכנה המדעית נשלמה. בהבאת הספר לדפוס ע"פ תכנית ערוכה שתיעשה כפי הנראה בידי הוצאת כתר כי בידם תכנית יסוד הצריכה התאמה בלבד לצרכי עבודתנו.

בתקופה זו חלו כמה תמורות בחבר העובדים המדעיים, ומהן שגרמו עיכובים. משרבתה העבודה וגדל מספר הטקסטים המוגשים למחשב, נתברר שחומר מנוקב מצטבר, אבל אינו מובא למחשב סמוך לניקובו מפני שהכנת התכניות מפגרת. האיש האחראי למיכון אינו מספיק לטפל בכל השאלות העולות במפעל. נאלצנו לבקש עזרה בחוץ, ולא היה קל להשיגה, בפרט למועד הדרוש לנו, כי המתכנתים בדרך כלל אינם מבינים בשאלות, שאנו מעוניינים בפתרון. העוזר הטכני שהיה לו למר בושריה שוחרר מתפקידו ובמקומו אנו מעסיקים – לפי שעה בניסיון, מתכנתת עוזרת, סטודנטית למתימטיקה ולסטטיסטיקה. אנו מקווים, שעל ידי כך יגבר קצב העבודה במדור ב'. עובד מדעי במדור א' מן המנוסים ביותר ומן הזריזים יוצא ע"פ לחץ הסוכנות ללמד בארגנטינה עברית במכון למדעי היהדות שם, לתקופה של שנה בערך. ברי שהיעדרו – אע"פ שאנו טורחים למלאו על ידי עובדים בפנים – גירום להשתתות-מה בגמר רישום הערכים. עובדת מדעית אחת במדור ב' נישאה וקיבלה חופשה לשנה (ועלינו לשמור לה את המקום ע"פ כל תקנות העבודה), וביתיים ממלאת מקומה עובדת חדשה בחצי משרה (משרה זמנית), מן התלמידות הטובות של חוג הלשון העברית, העומדת להיבחן בחינות מוסמך למדעי הרוח. הכנסת כל עובד חדש מצריכה השקעת זמן יקר.

חבר העובדים המדעיים מתכנס פעם בשבוע בכל יום ד' לשם דיון בשאלה משאלות המילון שלפי תור מעלה אחד העובדים, או לשם שמיעת סקירה על נושא מילוני – בפרט בזיקה לעשיית מילונים בעזרת מחשבים – מתוך הספרות המקצועית. לאחרונה נדונו למשל שיטת הכנת חילופי נוסח בתוספתא סוטה לפי תכנית שהכין סרנה ופרסמה, עבודה סטטיסטית כשל רדאי לגבי ספר ישיעיהו ומשמעותה לגבי המילון וכן דיונים וויכוחים בעריכת מילון בגרמניה וכיו"ב, ע"פ הספרות המקצועית של מוסדות בין לאומיים הקשורים עמנו בקשר אינפורמציה, פרסום סקירות אלו עם מקצת הוויכוחים היה יכול להעשיר קצת את ספרותנו הבלשנית-המילונית, אלא שאיננו יכולים להרשות לעצמנו להקצות זמן להכנת החומר הגלמי לכדי פרסום. על כרחנו צריכים אנו לקיים גם תורה שבעל פה במילון.

נדמה לי כי מותר לציין, כי העבודה הנעשית במפעל מעוררת עניין בקרב הפילולוגים והבלשנים. את החיוב אנו מוכנים לקבל, אבל יש בכך גם שלילה מסוימת. רבו הביקורים במפעל, וההסברה ושיחה עם המעוניינים גורמת לנו איבוד זמן, אבל קשה לסרב לביקורים, בייחוד כשהם של אנשי חוץ לארץ. אשר לחיוב, אציין כי אירחנו לישיבה ממושכת את כל המכון הארכיאולוגי עם פרופ' ידין בראשו, שביקשו להכיר דרכי עבודתנו במחשב, והועלתה האפשרות שהכנת קורפוס האפיגרפיה העברית תיעשה בשיתוף מפעל המילון. כשתהיה לפנינו הצעה מנובשת – ויש לי סימנים כי תהיה – נביאנה לדיון במועצה. אין ספק שהאפיגרפיה העברית היא חומר תעודתי ממדרגה ראשונה למילון ההיסטורי. גם אנשי מפעל מנדלי, שישבתי עמיהם פעמיים לדון בשאלות הלשון העברית של מנדלי, הביעו לפני את המשאלה שהעבודה הלשונית במנדלי תיעשה בצורה נרחבת ובשיתופנו. עד עכשיו נעשה רק ניסיון מסוים של שיתוף פעולה עם מפעל מנדלי. מן הסתם תבוא הצעה מצד המפעל אלינו, וגם אותה נביא לפני המועצה.

ואולם מכל ההצעות והשיחות הדבר הממשי שהובא לפנינו וסוכם בכל פרטיו הוא שיתוף פעולה עם אוניברסיטת הנגב בבאר שבע בהקמת מפעל לקסיקולוגי, העשוי להשתלב במפעל המילון שלנו. וזהו עיקר הנושא שאני מבקש מן המועצה שתתן את דעתה עליו.

לפני חודשים רבים יום ד"ר נ' אלוני, מרצה בחוג לספרות וללשון בבאר שבע, מפעל שירכו צורות לשון מנוקדות מתוך כתבי-יד של ימי הביניים, והוא הציע לאוניברסיטת הנגב, כי ייעשה הדבר בסיקוח האקדמיה ללשון. הוא נענה והוקצב לו סכום של 25 אלף לירות. כשהביא את העניין לפנינו, ראינו בו אפשרות לקדם את המילון ההיסטורי, שכן בתכנית שלנו – כפי שפורסמו ברכים לקראת הקונגרס החמישי למדעי היהדות – נכללה הצעה לפתוח מדור חדש "לריכוז הניקודים ומסורות התעתיקים והמבטאים" ("המפעל ודרכי עשייתו" עמ' 10).

אמרתיו לד"ר אלוני, שאני מוכן להמליץ לפני מועצת המילון שתראה במפעל העומד לקום אותו המדור שדובר בו בתכנית המילון ההיסטורי, אם יקוימו כמה תנאים: א) תובטח הפעולה מבחינה כספית ל-8 שנים ולא פחות, כל שנה בסך 25 אלף ל"י, ולא פחות כי למילון יכול להיות עניין בפעולה זו, רק אם תיעשה עבודה שיטתית וממצה את כל העדויות החשובות במורפולוגיה ההיסטורית של העברית; ב) תינתן ההדרכה המדעית מטעם מפעל המילון ובו; ג) תהיה תכנית מעובדת ומחושבת וייקבע מבנה הכרטיס כדי שיצלח לעיבוד מיכאנוגרפי, ויהיה צמוד לסימון ולסימול הנהוג במפעל המילון.

נשאנו ונתנו עם אוניברסיטת הנגב ע"י ד"ר אלוני ופרופ' ביינארט, דיקאן הפקולטה למדעי הרוח שם, לאחר שנועצתי בדעת יו"ר המועצה הזאת וחבר אחד או שני חברים, והם סברו שהצלחת המו"מ תהיה הישג למילון. והרי לפניכם נוסח ההסכם חתום בר"ת, ודומה אני שההסכם מדבר בעדו ואיני צריך לפרשו.

המועצה מתבקשת להציע את המועמדים של האקדמיה לוועדה המדעית שמדובר בה בסעיף ה' שבהסכם. לוועדה זו לא גלך בידיים ריקות. יש לנו הצעת יסוד למקורות הראויים לעיבוד בתקופה הקרובה, כלומר לפחות לשנה אחת, וכן הוראות כלליות לדרכי רישום המלים וכן הצעה למבנה של כרטיס. וכן כעבור 6 שבועות בערך יוכל מר בושריה להתפנות להתחיל בהכנת תכנית מיוחדת לעיבוד החומר המכונס במחשב. חלק מסוים מן ההצעות שבידנו מוכן בידינו מבעוד 8 שנים, וחלק נעשה במשך מחצית השנה האחרונה, במקביל למו"מ עם אוניברסיטת הנגב.

מתוך ראיית העתיד אנו כבר מגישים עזרה בהתנדבות למפעל זה ע"י שבחרנו את העובדים למפעל, ומדריכים אותם באקדמיה, כי לא רצינו שהקצבה שניתנה לשנה זו תתבטל. והרי כאן הצעת ההסכם:

הצעת הסכם

בין אוניברסיטת הנגב ובין האקדמיה ללשון העברית בדבר הקמת המפעל

אוצר מלים וצורותיהן לפי תעודות שבכתב

- א. באוניברסיטת הנגב יוקם מפעל אוצר מלים וצורותיהן לפי תעודות שבכתב (= המפעל) בשיתוף האקדמיה ללשון העברית.
- ב. המפעל ישאף לרכז מתוך כתבי-יד, במיוחד מנוקדים, מתוך תעתיקים לועזיים ומתוך מקורות, הכתובים במשקל ובחריזה, עדויות על מבניהן של מלים ונטיותיהן, שאין צורתן יוצאת מסורשת מן הניקוד שבמקרא.
- ג. המפעל יקיף את המקורות שעד לראשית תקופת הדפוס.

ד. המפעל ישאף למצות את כל החומר בתוך תקופה שלא תעלה על 8 שנים, בתנאי שיהיו לרשותו לפחות שתי משרות שלמות של עובדים מדעיים.

ה. המפעל תהיה לו ועדה מדעית, המורכבת מבאי כוח שני המוסדות. תפקידי הוועדה הם: הכנת תקנון עבודה וחלוקת התפקידים במפעל; קביעת תכנית כללית; דיון והכרעה בבעיות המדעיות העקרוניות העולות בו; פיקוח על העבודה הנעשית בו.

ו. המפעל יעשה בויקה אמיצה למפעל המילון ההיסטורי ללשון העברית של האקדמיה ללשון העברית וינהג מניסיונו, מהדרכתו בכל שלבי העבודה ומעזרת מדור המיכון שלו, שיכין את התכנית ויבצע אותה, ואילו מימונו יהא מוטל על אוניברסיטת הנגב.

ז. החומר שילקט ויעובד יהא פתוח לשימוש המדעי של שני המוסדות. על פרסומו ברכים וצורת פרסומו תחליט הוועדה המדעית בבוא הזמן.

פרופ' חיים ביינארט
דיקן הפקולטה למדעי הרוח והחברה
של אוניברסיטת הנגב

פרופ' זאב בן-חיים
סגן נשיא האקדמיה ללשון העברית

ירושלים, ט"ו בשבט תשל"א

אשר לבאי-כוח האקדמיה בוועדה אני מציע את ד"ר ייבין, ה' מדין ואת עצמי, שנהיה מעורבים בעבודה השוטפת, ובזמן הראשון יהיה צורך בהתייעצויות תכופות. אולי חבר או שניים מן החברים שבמועצה שלנו מוכנים להצטרף לוועדה; דבר זה רצוי. בין באי כוח אוניברסיטת הנגב המוצעים יש שני חברי האקדמיה: פרופ' מורג ופרופ' מירסקי, ונוספו עליהם ד"ר נ' אלוני וד"ר ד' טנא.

חברי המועצה מבקשים תוספת הסבר בעניין הוצאת ספר בן-סירא, הא' בן-חיים מציין שנסתיימה העריכה המדעית של הספר, ולשם הבאתו לדפוס במישרין מן המחשב נחוץ להכין תכנית מיוחדת, ויש משא ומתן עם הוצאת "כתר", שהיא תכין את התכנית על חשבונה. אבל אין פירושו שיתוף "כתר" בהוצאת הספר.

לשאלתו של הא' קוטשר בדבר שיטת הרישום של הניקוד ב"מפעל הניקוד", הראה הא' ישראל ייבין לחברי הוועדה את הצעת היסוד שהוכנה כבר באקדמיה לקראת העבודה ברישום הניקודים. הצעה זו מכילה (א) רשימה ארעית של מקורות בניקוד טברני, הצריכים ניצול; (ב) טופס של הדרכות והוראות לרישום הכרטיס של הניקוד, אף הן ארעיות; (ג) גיליון ניסיון לרישום הניקודים במחשב.

הא' אורבך: בקשר לתצלומים עליי לציין, שיש חומר רב בלתי מקוטלג. ב"מפעל המשנה" מטעם האקדמיה הלאומית למדעים נתקלנו ברבבות קטעים שבהם ניקוד חלקי. ולגבי כל קטע שיש בו ניקוד צוין הדבר בכרטיסו. נוכל להעמיד אינפורמציה זו לרשות "מפעל הניקודים".

הא' קוטשר מעיר על מקור אחר של מלים מנוקדות, והוא קטעי הגניזה הדוקומנטרית שבידי פרופ' גויטיין, ופרופ' גויטיין מעוניין ברישום הניקוד שבהם.

הא' בלאו: ספק בעיניי אם אפשר למצות בשמונה שנים גם את המסורות שבעל פה, כפי שהן רשומות, למשל, במפעל המסורות שמנהל פרופ' מורג.

הא' בן-חיים: נראה לי, שלעת עתה לא ייכללו מסורות שבעל פה בתוך המפעל, אבל פרופ' מורג עצמו יהיה חבר הוועדה המדעית, ויישקל הדבר בוועדה.

הא' אורבך: האם ההסכם הזה החתום בראשי תיבות הוא סופי? האם חתימתו של פרופ' ביינארט מחייבת את אוניברסיטת הנגב מבחינה תקציבית?

הא' בן-חיים: לפי אינפורמציה שבידי העניין מוחלט באוניברסיטת הנגב, ורצונם לקיים את החתימה בפגישה בבאר שבע.

הא' רבין: אני מבין, מה שמושך את אוניברסיטת באר שבע הוא שיחנכו אנשים, שיהיה מפעל מדעי וממנו יצאו אנשים שיהיו קשורים באוניברסיטת באר שבע, ויהיה סיכוי סביר שימשיכו שם. מה בעצם הסידור כדי שלא יהיה עלינו לחץ לקבל דווקא אנשים שהם מעוניינים בקידום. ולא אלו שאנו מעוניינים. הרי יש 4 חצאי משרות.

הא' בן-חיים: ד"ר אלוני ביקש ממני להציע את האנשים לעבודה. האנשים שהצעתי ועובדים עכשיו הם הא' אדלר, דודי ובן-טולילה.

הא' קוטשר: כולם מצוינים.

הא' רבין: אני רוצה להבין מה הרווח של אנשי באר שבע.

הא' בן-חיים: נדמה לי ששיקולם הוא ליצור מפעל מדעי שיחנך מורים לעתיד באוניברסיטת באר שבע, והם מעוניינים בתמיכה ממשית ורוחנית של מוסד כמו האקדמיה ללשון העברית. מצד שני, נדמה לי שאנחנו נמלא תפקיד ציבורי חשוב, אם נגיש לבאר שבע את העזרה הזאת; ובייחוד שהרי המפעל הזה עשוי לקדם את מפעלנו, ולמנוע כפילות.

הא' אורבך: העניין שהובא לפנינו נראה לי כשר לגמרי, ועלינו לסמוך את ידינו על כך.

הא' סדן מצטרף גם הוא לדעתו של הא' אורבך. אנב כך הוא מעיר: לפני זמן רב הצעתי סיוע למילון על ידי שזענין גורמים מן החוץ למפעלנו. אנו מחכים ליומות חוץ, כמו יומת באר שבע, אבל השאלה אם לא עלינו ליוזם. יש כמה וכמה אוניברסיטאות, יש מקצועות הרבה העוסקים בלשון. כל מקצועות מדעי היהדות עוסקים בלשון. האם איננו יכולים להפיק במאורגן תועלת. נשבע עם כל ראשי החוגים במדעי היהדות. מה הם עשויים לעשות במכוון ובמתכוון למילון ההיסטורי. ולא לחכות ליוזמה שתצא מאיזה חוג שהוא. האם אין צורך במועצה מורחבת יותר ממועצה זו של כל העובדים בחוגי מדעי היהדות, שאנו נדע שיכולים להפעיל אותם. אין מורה בחוג ממדעי היהדות שלא עוסק בלשון, אפילו בלשון מלאכותית כבזוהר.

הא' בן-חיים: אינני בטוח שיזמת באר שבע באה לגמרי מן החוץ, שהרי בדו"ח שלנו לקונגרס למדעי היהדות נאמר שהאקדמיה מצפה כי תינתן לה אפשרות לפתוח שני מדורים נוספים ההכרחיים למפעל המילון: והם המדור המדובר בו עכשיו ומדור לביבליוגרפיה. אשר למועצה אני מצייץ, שעל פי הסדרים הקבועים חברי המועצה הם אנשי האקדמיה בלבד. אולי יש מקום להקים גוף מורחב ומורכב יותר שיכלול אנשי חוץ. אך לאו דווקא זה יקדם את מפעלנו.

הא' אורבך: בשעה שדנו בתכנית המילון לפני שנים, הובאו דוגמאות ממה שנעשה באומות אחרות להוצאת מילונים היסטוריים. במפעל האוקספורדי עבדו מאות מתנדבים קריינים. חשבנו אולי גם בארץ ייתכן דבר כזה. אשר ליוזמת באר שבע, יש לברך עליה. אם יזמתם תתגשם לא כעניין לעצמו אלא בזיקה למילון ההיסטורי – העניין כשר וישר והאקדמיה צריכה לסייע בכך. אשר ליוזמה מן החוץ – הריהי משובחת, על פי הכלל שאין אדם לומד

אלא מה שלבו חפץ. גם באוניברסיטאות אחרות יש מחלקות לעברית ומן הראוי למשוך אות לעניין המפעל. למשל, בבר-אילן יש לא' קוטשר מפעל מילון. כלום לא ראוי כאן לתאם את הפעולות שלא תהיה כפילות.

הא' קוטשר מביע נכונות לבוא בדברים עם מפעל המילון בדבר אפשרות של תיאום ומניעת כפילות.

הא' בן-חיים מציין, שכבר לפני שנתיים העביר המחלקה ללשון של אוניברסיטת בר-אילן את כל חומר כתבי-היד של הגניזה לספרא מתוך הסכמה שהמחלקה שם תרשום את חילופי הנוסח ותעמיד לרשות מפעלנו את תוצאות הרישום. עד היום החומר נמצא בידם. אנו מוכנים לשתוף פעולה עם כל גורם מדעי המוכן לתרום למפעל המילון. אוסיף, שפרסמנו קול קורא לחכמי ישראל שיעבירו לרשות מפעל המילון כרטסות לקסיקוגרפיות, ששוב אין להם עניין לשימושם העצמי. אמנם עד עכשיו לא נענינו.

הא' אורבך: קול קורא בדרך כלל אינו מועיל. צריך לפנות אל האנשים באופן אישי. המכון למדעי היהדות מוציא ביולטין חצי-שנתי המגיע לכל חוקר יהדות בעולם. כדאי שיפורסם שם דו"ח על המתרחש במפעל המילון.

הא' בן-חיים: בחוברת הבאה של ביולטין זה עתיד להתפרסם דין וחשבון על מפעל המילון.

הא' קוטשר מספר שבמפעל המילון של בר-אילן עוסקים קודם כול ברישום ביבליוגרפי לתקופת לשון חכמים, ובראש וראשונה עוסקים בפרסומי אפשטיין וליברמן. הוא מתפעל מן השפע שישנו בפרסומי ליברמן, ומדגים אותו במלים כמו "דמם", "רבי = רב" וכדומה. כן נבדקים גם הפרסומים הלועזיים של אפשטיין ועומדים לבדוק את "מונטסריפט". כל דבר נקרא פעמיים. אנו רושמים כל פתקה בשלושה עותקים, ומוכנים להעמיד עותק אחד לרשות האקדמיה. ואני מצפה לשתוף פעולה מצד המילון של האקדמיה לגבי החומר שיש אצלם.

הא' סדן: נעלה קודם כל את ההצעה לאישור הסכם באר שבע.

הא' בן-חיים: האם יש הצעה להוסיף חבר או שניים לוועדה המדעית על המוצעים.

הא' אורבך ובלאו מציעים להסתפק בשלושת המוצעים.

ההצעה נתקבלה.

שונות

א. הא' בן-חיים: זה שנתיים ומעלה אנחנו תובעים מהנהלת המחשב באוניברסיטה מעמד דומה למחלקה באוניברסיטה, הן מצד המחיר, ולא מעט גם מצד הזכות לתור בעבודה כמוסד פנימי של האוניברסיטה. אבל המחלקה לא ענתה עד היום על מכתבנו מלפני שנתיים. בינתיים קיבלנו לפני ימים אחדים הודעה, שמשנת התקציב הבאה, המתחילה בעוד שבוע-שבועיים, יוכפל מחיר העבודה במחשב. בשבילנו פירוש הדבר: במקום 50.000 ל"י ששילמנו להם השנה, נשלם בעד אותה עבודה כ-100.000 ל"י. וכך כל מאמציו להשיג כספים לקידום מפעלנו מתקפחים. לאחר השתדלויות נאמר לי, שנוכל לזכות בתנאי מחלקה פנימית באוניברסיטה בתנאי שתיחשב העבודה לעבודת מחקר פרטית שלי, הממומנת ע"י קרן של האקדמיה. לאחר התייעצות עם חברים במנהלה, אני פועל בכיוון זה: פירושו של דבר, שהאקדמיה תעביר לרשות הפיתוח של האוניברסיטה אותו סכום שאנו חייבים לשלם בעד המחשב, ורשות הפיתוח

תשלם בעדנו. אני מקווה, שזה יסודר בימים הקרובים, ואם לא – נבקש את חברי המועצה מן המורים באוניברסיטה שיייעו לנו בדבר.

לא הובעה שום התנגדות להסדר זה.

ב. הא' בן-חיים מביא מכתב שבו אנו מוזמנים להציג את מפעל המילון ב'ועידת ירושלים לטכנולוגיה של המידע', 16-19 אוגוסט. שלחנו להם את האינופורמציה על מבנה המילון מבחינה מדעית; אך זו לא סיפקה אותם סיפוק גמור, מכיוון שהם מעוניינים בצד הטכנולוגי. מצד אחר, הזמן הקצר שהועמד לרשותנו להעמיד הרצאה על הצד הטכנולוגי אינו מספיק, ולכן איננו רואים אפשרות להיענות להצעה זו.

הא' אורבך סובר, שיש להצטער שלא ניתנה אפשרות מספקת להציג את המילון בוועידה זאת כראוי, כי היה לטובת העניין שמפעל זה ייוצג בו.

ג. הא' בן-חיים: בתמוז תהיינה בחירות כלליות באקדמיה, וכן תגיע השעה לבחור מועצה חדשה למילון. היום יש בה עשרה חברים, ומהם פרופ' טור-סיני ופרופ' בנעט, שאינם יכולים להשתתף בישיבות. לא המועצה בוחרת את המועצה, אלא המליאה. אבל אני שואל: האם יש למועצה הצעות. ועל כל פנים כדאי שתכין את עצמה לקראת הבחירה.

הא' בלאו: האם יש גודל קבוע למועצה?

הא' בן-חיים: על פי התקנון – אין.

הא' אורבך: אם אין מספר קבוע מחייב, אפשר גם להוסיף על עשרה.

הא' בלאו: אני חושב ש-7 הוא מספר הגיוני.

הא' אורבך: עכשיו יש 8 פעילים.

הא' בלאו: ודאי לא כדאי להוסיף.

הא' אורבך: האם המילון ההיסטורי לא ימסור דו"ח למליאה?

הא' בן-חיים: עד עכשיו לא נהגנו לעשות זאת.

ד. הא' מלמד מסתכל ברשימת המקורות הערוכים לפי הכרונולוגיה ומתרעם על שהתאריכים הם לועזיים.

הא' אורבך: גם בשערים של ספרי קודש יש גם תאריכים לועזיים. איני יודע, אם אצל אברמוביץ יש תאריך עברי. אמנם קראתי ממנו כרוז "לתולדות הטבע", ויש בו מין יראת שמים שקשה לשערה.